

ETYKA BADAŃ JAKOŚCIOWYCH W PRAKTYCE

Analiza doświadczeń badaczy w badaniach
z osobami podatnymi na zranienie

ETYKA BADAŃ JAKOŚCIOWYCH W PRAKTYCE

Adrianna Surmiak

**Analiza doświadczeń badaczy w badaniach
z osobami podatnymi na zranienie**

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2022

Recenzje:

dr hab. Katarzyna Kaniowska, prof. UŁ

dr hab. Wojciech Pawlik, prof. UW

Redakcja i korekta: Elżbieta Morawska

Projekt okładki: Ewa Engler-Herer | Studio UL

Publikacja została sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki
przyznanych na podstawie decyzji nr UMO-2016/20/S/HS6/00435

ISBN: 978-83-66470-11-8

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa

tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91

dział handlowy: jak wyżej, w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (Jerzy Łazarski)

Printed in Poland

Spis treści

Wprowadzenie	9
Motywacje do podjęcia badań	9
Projekt badawczy	11
Cele i konstrukcja książki	13
Podziękowania	16
 Rozdział 1	
Etyka w społecznych badaniach jakościowych. Wprowadzenie	17
1.1. Etyka badań jakościowych. Między normą a opisem	18
1.1.1. Normatywne czy opisowe ujęcie etyki badań?	18
1.1.2. Dylematy i problemy etyczne badaczy a normatywno-opisowe rozumienie etyki badań	23
1.2. Formalizacja etyki badań	27
1.2.1. Geneza formalizacji	27
1.2.2. Wytyczne kodeksów i przewodników etycznych	30
1.2.3. Komisje etyczne do spraw badań	34
1.2.4. Specjalna ochrona uczestników badań wrażliwych na zranienie	36
1.3. Krytyka formalizacji etyki zawodowej i badań	40
1.3.1. Uwagi wobec kodeksów etycznych i komisji etycznych	40
1.3.2. Czy potrzebne są kodeksy etyczne i komisje etyczne?	43
1.4. Etyka nieformalna	48
1.4.1. Sposób rozumienia etyki nieformalnej	48
1.4.2. Uwarunkowania etyki nieformalnej	49
1.5. Badania z udziałem badaczy na temat kwestii etycznych	56
 Rozdział 2	
Badania z badaczami – zagadnienia metodologiczne i etyczne	58
2.1. Metoda	58
2.2. Dobór próby	60
2.3. Charakterystyka uczestników badania	63
2.4. Przebieg wywiadów	64
2.5. Współpraca z badaczami przy transkrypcji: znaczenie metodologiczne i etyczne	67
2.6. Analiza danych	70

2.7. Przygotowanie wyników badań do publikacji	71
2.7.1. „Patrzenie z góry”	72
2.7.2. Anonimizacja	72
Rozdział 3	
Świadoma i dobrowolna zgoda na udział w badaniach	76
3.1. Świadomość zgody	77
3.1.1. (Nie)kompetencje do udzielenia zgody	78
3.1.2. (Nie)jasny przekaz informacji o badaniu	83
3.1.3. (Nie)wyczerpujące informacje o badaniu	85
3.1.4. (Nie)szczerść badaczy	91
3.2. Dobrowolność zgody	93
3.2.1. (Nie)uprawniony wpływ i presja ze strony badacza	94
3.2.2. Działania osób trzecich ograniczające dobrowolność zgody	99
Rozdział 4	
Ochrona prywatności	103
4.1. Kontrola wizerunku	104
4.1.1. Wybór miejsca badań	105
4.1.2. „Ochrona twarzy”	106
4.1.3. Oddanie uczestnikom badań kontroli nad ujawnianymi informacjami	109
4.1.4. Dbanie o komfort emocjonalny	111
4.2. Granice prywatności	112
4.2.1. Prywatny czas	113
4.2.2. Prywatna przestrzeń	114
4.2.3. Osoby bliskie	116
4.2.4. Dystans intymny i kłamstwo obronne	117
4.3. Upublicznienie prywatnych informacji oraz przyjaźń	119
4.3.1. Przyjaźń w relacji badacz–badany: konsekwencje metodologiczno-etyczne	121
4.3.2. Usytuowanie badacza w tekście a granice prywatności	125
Rozdział 5	
Poufność, anonimowość i anonimizacja	127
5.1. Poufność: zakresy zobowiązania oraz problemy i dylematy etyczne	129
5.1.1. Zakresy zobowiązania do poufności	129
5.1.2. Poufność w sytuacji wiedzy o przestępstwie	138
5.1.3. Poufność w sytuacji wiedzy o krzywdzie	148

5.2. Problemy z anonimowością i anonimizacją	154
5.2.1. Anonimizacja – (nie)etyczna praktyka badawcza?.....	155
5.2.2. Ochrona uczestników badań a wartość danych	160
Rozdział 6	
Ochrona przed ryzykiem wykorzystania	167
6.1. Różne korzyści z badań	168
6.1.1. Korzyści psychologiczne	169
6.1.2. Korzyści związane z relacją badawczą	172
6.1.3. Korzyści z publikacji wyników badań	173
6.1.4. Korzyści finansowe	180
6.1.5. Działanie na rzecz uczestników badań	181
6.2. Wątpliwości badaczy dotyczące ryzyka wykorzystania	184
6.2.1. Pomoc w rozwiązaniu problemów uczestników badań	184
6.2.2. Dodatkowe korzyści z badań	187
6.3. Ryzyko poczucia wykorzystania:	
niezaspokojone oczekiwania uczestników badań	190
6.3.1. Oczekiwanie pieniędzy	190
6.3.2. Oczekiwanie pomocy	193
6.3.3. Oczekiwanie kontynuowania relacji po zakończeniu badań	199
Zakończenie	203
Normatywno-opisowe ujęcie etyki badań	203
Etyka formalna a etyka nieformalna	205
Etyczny(-na) badacz(ka)	207
Perspektywy dalszych badań	209
Bibliografia	213
Appendix	238